

พฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทย

The belief behavior of praying across the years in Thai society

ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน

Nathapong Malisorn

สมพร เหลาฉลาด

Somphorn Laochalad

ขจิตพรณ อมรปาน

Khajitphan Amornpan

สว่างบุญ วงศ์ฟ้าเลื่อน

Swangboon Wongfaluean

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

E-mail: nathapong.malisorn@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มีนาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 31 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 31 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทย ในการศึกษาครั้งนี้ได้จากการวิเคราะห์และทบทวนวรรณกรรมสามารถนำเสนอแนวทางให้เกิดแนวทางประยุกต์สวดมนต์นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต พฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทยเชื่อว่าการสวดมนต์เป็นสิ่งที่ดีต้องสวดด้วยความศรัทธา และเชื่อว่ามีคุณค่าทางด้านจิตใจที่จะเกิดผลดีต่อตนเอง พฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทยส่วนใหญ่ขอพรให้ครอบครัวเป็นลำดับแรก การสวดมนต์ทำให้เกิดความสุข ความสบายใจ และมีสุขภาพจิตที่ดีได้มากกว่าผู้ที่ไม่ได้สวดมนต์ ยิ่งสวดมนต์บ่อยครั้ง ยิ่งทำให้มีโอกาที่จะเกิดความสุข ความสบายใจ และมีสุขภาพจิตที่ดีมากยิ่งขึ้น กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีเป็นกิจกรรมทางเลือก เพื่อให้ประชาชนหันมาสวดมนต์ข้ามปีเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต แทนการไปสังสรรค์ซึ่งมักจะมีการดื่มสุราและของมีเมาในช่วงเทศกาลปีใหม่

คำสำคัญ : พฤติกรรม, ความเชื่อ, การสวดมนต์

ABSTRACT

This academic article aims to analyze the belief behavior of praying across the years in Thai society. In this study, from the analysis and review of the literature, it was possible to present guidelines for the application of mantras to be applied in daily life for auspiciousness in life. Beliefs, prayers across the years in Thai society believe that prayers are good things that must be prayed with faith. and believe that there is a psychological value that will have a positive effect on oneself Beliefs, prayers across the years in Thai society, most of them ask for blessings for the family as the first priority. Prayer brings happiness, comfort and mental health more than those who do not pray. The more often you pray you have the opportunity to be happy, comfortable and have a better mental health. New year prayer activities are optional activities for people to turn to pray across the year as a blessing to their lives Instead of going to parties, which tend to drink alcohol and intoxicants during the New Year.

Keywords: Behavior, Belief, Prayers

1. บทนำ

ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย มีการผสมผสานกับความเชื่อเรื่องเทพเทวดา พระอินทร์ พระพรหม ท้าวจตุโลกบาลผู้รักษาทิศทั้งสี่ ซึ่งจะเห็นได้จากการประกอบพิธีใด ๆ ก็ตามเมื่อมีการกล่าวถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว มักจะมีการกล่าวถึงเทวดาต่าง ๆ เสมอ ความเชื่อจึงมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและหมายรวมถึงพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพบูชาด้วย (พระครูสุตธรรมาภรณ์ ดร., พระมหาพวน ขนติโร (ลิตี), 2560 หน้า 1) การสวดมนต์ข้ามปีเป็นประเพณีนิยมของคนไทยมาแต่เดิม โดยในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการสวดมนต์ใหญ่ประจำปีเนื่องในวาระขึ้นปีใหม่ ตรงกับวันสงกรานต์ ต่อมาก็ได้มีการพิจารณาเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ เป็นวันที่ 1 มกราคม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 ทำให้พิธีสวดมนต์ใหญ่ประจำปีถูกลดความสำคัญลง ในปี พ.ศ. 2549 และในปี พ.ศ. 2553 ที่ประชุมมหาเถรสมาคม ได้มีมติให้ทุกวัดจัดสวดมนต์ข้ามปี โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นศูนย์กลางการอำนวยความสะดวก และให้วัดที่มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นศูนย์กลางการสวดมนต์ข้ามปีของจังหวัดนั้น ด้วยแนวความคิดที่จะใช้การสวดมนต์เป็นการแรงใจที่จะทำให้กลุ่มคนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเฉลิมฉลองวันสงกรานต์ปีใหม่และต้อนรับปีใหม่ที่มีงมงายความสนุกสนานรื่นเริงและมักมีการดื่มสุราและของมีเมา มาเป็นการสวดมนต์เพื่อเป็นทางเลือกในการรับปีใหม่ด้วยสติและความเป็นสิริมงคล

ช่วงวิกฤติสถานการณ์การระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นไวรัสอุบัติใหม่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในหลายประเทศทั่วโลก องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern) เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2563 (กระทรวงสาธารณสุข, 2563 หน้า 3-5) ทำให้การประกาศปิดสถานประกอบการและสถานที่ทำงานในประเทศได้เกิดขึ้น จนไปถึงการปิดประเทศ ทำให้เกิดความเครียดทุกคนต้อง

อยู่ภายในบ้าน กระแสความนิยมของคนไทยให้ความสนใจกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง คนเราทุกคนต้องการชีวิตที่ดีต้อนรับปีใหม่ ประกอบกับภาพอุบัติเหตุ และยอดผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดโควิด-19 ที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการแสวงหาที่พึ่งทางใจขึ้นในสังคมมนุษย์ เมื่อพิจารณาถึงต้นกำเนิดที่มาของศาสนาจะพบว่า หากตราบใดที่ชีวิตส่วนรวมของมนุษย์ยังต้องพบกับความไม่แน่นอน ความวิตกกังวล และความตึงเครียดอันเนื่องมาจากภัยอันตรายนานาประเภท ไม่ว่าจะเป็นอันตรายจากธรรมชาติ โรคระบาดหรือภัยจากน้ำมือมนุษย์ด้วยกัน ตราบนั้นมนุษย์เรายังคงต้องการ “ศาสนา/พิธีกรรม” ต่างๆ มาเป็นเครื่องบรรเทา ปลอดภัย ปลอดภัย ให้ความหวังปลุกพลังความกล้าหาญให้เผชิญกับปัญหาต่างๆ หากตราบใดที่สังคมยังคงมีความเสี่ยง (risk society) ตราบนั้น ศาสนาและพิธีกรรมก็จะไม่มีวันจางหายไปจากสังคมมนุษย์”

การสวดมนต์นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์และชาวพุทธโดยทั่วไปทั้งในแง่ของการรักษาพระธรรมคำสอนและการหวังพึ่งอานุภาพ ของการสวดสาธยาย โดยศาสนพิธีหรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานิยมสวดสาธยายพระพุทมนต์ที่นำมาจากพระไตรปิฎกทั้งพระวินัยพระสูตรและพระอภิธรรม พร้อมทั้งบทสวดมนต์ต่าง ๆ ที่แต่งขึ้น การสวดมนต์ในปัจจุบันนี้เป็นคาถาที่มีอิทธิพล ต่อสังคมไทยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ในแง่ของการเผยแผ่ศาสนาและการศึกษามีการนำเอาบทสวดมนต์ไปแต่งเป็นภาษาไทยให้นักเรียนท่องบ่นกันเป็นประจำ เป็นประเพณี โครงการสวดมนต์ข้ามปีถือเป็นเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวิถีชีวิตของคนไทย ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชนส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดงานบันเทิง งานรื่นเริงและมหรสพที่หลากหลายรูปแบบซึ่งเป็นช่วงระหว่างการสิ้นสุดของวันที่ 31 ธันวาคมกับวันที่ 1 มกราคมของปีถัดไป ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดงานอย่างสนุกสนานบางแห่งเต็มไปด้วยอบายมุข มั่วสุม กินเหล้า ฟังเพลง ขาดสติ ซึ่งเป็นเรื่องส่งเสริมให้มีอบายมุขในคืนวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ บ้างก็เกิดอุบัติเหตุ บ้างก็เกิดเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน เกิดปัญหาตามมาตามข่าวลงหนังสือพิมพ์เป็นประจำทุก ๆ ปี เป็นจำนวนมากในช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

การสวดมนต์ทำให้ได้รับประโยชน์หรืออานิสงส์สำคัญคือ การมีสติ มีจิตใจสงบ รู้สึกผ่อนคลาย และเกิดความสุข (สุภาพ หอมจิตร, 2554) ขณะสวดมนต์จิตใจจะจดจ่ออยู่กับเสียงสวด ไม่คิดในเรื่องที่ทำให้เครียด ทำให้สมองปลอดโปร่งและเกิดความผ่อนคลาย การสวดมนต์ข้ามปีเป็นกระแสความนิยมจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในคืนข้ามปีไปแล้ว คนไทยจำนวนไม่น้อยให้ความสนใจกันมาก ทำให้ภาพกิจกรรมส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ค่อย ๆ เปลี่ยนจากการเคานต์ดาวน์แบบสากลที่มุ่งเน้นเฉพาะความบันเทิงรื่นเริงมาเป็นการเคานต์ดาวน์แบบวิถีพุทธด้วยการนั่งสมาธิ และสวดมนต์ตามวัดต่าง ๆ มากขึ้น นับเป็นกระแสที่ดีและเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของคนไทยในช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ การสวดมนต์จะเสริมสร้างสุขให้แก่ชีวิต เพราะทำให้จิตใจสงบ ทำกายให้สามัคคี ทำให้ปราศจากโรคภัย มีสุขภาพดีจากการบริหารชีวิตโดยองค์รวม คือ บริหารกายด้วยศีล บริหารจิตใจด้วยสมาธิ บริหารปัญญาด้วยการเรียนรู้ธรรม บริหารสังคมด้วยการทำสังคมสงเคราะห์ มนต์มีอานุภาพต่อตนเองและผู้อื่น เพราะว่าการสวดมนต์ เป็นการพรรณนาและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หลังจากการสวดมนต์จะมีอานุภาพทำให้เกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงได้ มีสิริมงคลเป็นที่รักยิ่งของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาพฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทย ซึ่งจะมีผลให้รู้ถึงพฤติกรรมความเชื่อ และอานิสงส์จากการสวดมนต์รวมถึงการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ที่สวดมนต์เป็นประจำ

2. การทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์

ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาทั่วไป

ความหมายของเทวดา

เทวดา เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า เทว หรือเทวดา คำว่า เทวดา ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ระบุเอาไว้ว่า อะไรก็ตามที่มนุษย์นับถือ จัดเป็นเทวดาได้ทั้งหมด ดังข้อความในคัมภีร์จูฬนิตเทสว่า

... คำว่า เทวดาน ความว่า อาชีวก เป็นเทวดาของอาชีวกสาวก นิครนถ์ เป็นเทวดาของพวกนิครนถ์สาวก ชฎิล เป็นเทวดาของพวกชฎิลสาวก ปริพาชก เป็นเทวดาของพวกปริพาชกสาวก ดาบส เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต โค เป็นเทวดาของพวกประพตีกุศพรต เป็นเทวดาของพวกประพตีกุศพรต กา เป็นเทวดาของพวกประพตีกากพรต ไฟเป็นเทวดาของพวกประพตีกัคคิพรต พวกเทพ เป็นเทวดาของพวกประพตีกุศพรต ทิศทั้งหลาย เป็นเทวดาของพวกประพตีกุศพรต พระทักษิณยผู้สมควรแก่ไทยธรรมของชนเหล่าใดก็เป็นเทวดาของชนเหล่านั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า กษัตริย์ พราหมณ์ เทวดาทั้งหลาย (ขุ.จ. (ไทย) 30/120/42.)

คำว่า เทวดา มาจากศัพท์เดิมว่า การเล่น บูชา (กรมวิชาการ, 2511 หน้า 566) หน้า ๕๖๖.) อภิธานปิฎกปิฎกวิเคราะห้ ความหมายของคำว่า เทวะ หรือ เทวดา ว่า “ทิพพณฺธิ กิพฺพณฺธิ วุทฺธิ คจฺจนฺติ โลกา อเนนาคี เทโว: ที่ชื่อว่า เทวะ คือเทพ หรือเทวดา เพราะอรรถว่า เล่น รื่นเริง คือยอมไปสู่ความเจริญจากโลกนี้” (พระอัครวิงสเถระ, 2545 หน้า 578)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในเรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดาว่า “คำว่า เทวดา หรือ เทพ ใช้คลุมถึงพรหมทั้งหลายด้วย โดยแบ่งเป็นเทวดาชั้นกามาวจร (ผู้ยังเกี่ยวข้องกับกาม บางทีเรียกว่า ฌกามาพรสวรรค์ หรือสวรรค์ชั้นที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม 6 ชั้นคือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรินิรมิตวสวัตตี) ต่อจากนั้นก็เทพชั้นรูปาวจร (รูปพรหม) 16 ชั้น และสูงสุดมีเทพชั้นอรุณาวจร (อรุณพรหม) 4 ชั้น” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548 หน้า 47-48)

จึงถือเป็นคนที่ยอมทำตามเหตุผลสามัญของมนุษย์เอง ซึ่งต่างจากเทวดา มนุษย์ จำนวนมาก ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีความเชื่อถือเคารพบูชา หรือมีความหวั่นเกรงต่ออำนาจของผีสารเทวดา มนุษย์เหล่านั้นต่างพากันมุ่งหวังที่จะขอความช่วยเหลือจากผีสารเทวดาจึงพากันบำเพ็ญเพียร ทาตบะ ก็เพื่อปีบบังคับให้ผีสารเทวดา ทำตามจุดมุ่งหมายหลักของตนทั้งนี้ก็เพื่อหวังประโยชน์ของตนด้วยการพึ่งพาสิ่งภายนอกทั้งสิ้น เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นก็ได้สั่งสอนให้เลิกวิธีการทั้งหลายเหล่านั้น และสามารถแสดงเหตุผลชี้ให้เห็นแจ่มชัดเกี่ยวกับคุณและโทษตลอดถึงวิธีปฏิบัติต่อเทวดา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538 หน้า 456).

เทวดาองค์เด่นที่คอยช่วยเหลือมนุษย์ตามประเพณี ได้แก่ ท้าวสักกะ หรือที่เรียกกันว่าพระอินทร์ คติการช่วยเหลือของพระอินทร์อย่างนี้ นับว่าเป็นวิวัฒนาการช่วงต่อที่เชื่อมจากคติ แห่งเทวานุภาพของลัทธิศาสนาแบบเดิม เข้าสู่คติแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนา แม้จะยังมีใช่เป็นตัวแท้บริสุทธิ์ตามหลักการของพระพุทธศาสนา แต่ก็เป็นคติที่วิวัฒน์เข้าสู่ความเป็นพุทธ ถึงขั้นที่ยอมรับเป็นพุทธได้ สำคัญสำคัญของคตินี้ก็คือมนุษย์ที่ดียอมทำความดีไปตามเหตุผลของตัวเอง และทำอย่างมั่นคงแน่วแน่เต็มสติปัญญา จนสุดความสามารถ

ของตน ไม่คำนึงถึง ไม่ริรอ ไม่เรียกร้องความช่วยเหลือจากเทวดาใด ๆ เลย (พระสมุห์สุรพงษ์ ปณฺาโณ (สืบนุช). 2560 หน้า 28)

ตามที่กล่าวมานี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวข้องกับเทวดาและบอกให้รู้ว่าเทวดามีหลายชั้น ทั้งเทพที่เป็นชั้นกามาพจร และเทพชั้นพรหม มีคุณธรรมพื้นฐานแตกต่างกันไปตามลำดับสถานที่อยู่ของเทพเหล่านั้นได้แก่เทวภูมิหรือโลกสวรรค์ ซึ่งบุคคลจะไปเกิดที่สวรรค์นั้นต้องเป็นผู้เคยทำบุญไว้ด้วยการประพฤติกรรมที่เป็นกุศลทางกาย ทางวาจา และทางใจ การเกิดในภูมิที่เป็นสุคติหรือทุคติ ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ว่า มีได้ด้วยกรรมดีและกรรมชั่วที่มนุษย์และสัตว์ต่างๆ ประพฤติและปฏิบัติกันมา ซึ่งเป็นการที่ได้รับผลที่เกิดจากกรรมคือการกระทำของตนเอง มิใช่ได้ด้วยการอ้อนวอนและจากการดลบันดาลของสิ่งใด ดังพุทธดำรัสว่า “สัตว์ทั้งปวงจักตายเพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด สัตว์ทั้งหลายจักไปตามกรรม เข้าถึงผลบุญและบาป คือผู้ทำบาปจักไปนรก ส่วนผู้ทำบุญจักไปสวรรค์”(ส.ส. (ไทย) 15/133/166.)

ความศรัทธาในพุทธศาสนา

ศรัทธา Faith หมายถึง ความเชื่อ เป็นคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สำคัญของทุกศาสนาเนื่องจากเป็นหลักปฏิบัติที่จำเป็นและสำคัญยิ่ง อันจะทำให้คนเรายอมรับนับถือ และมีความมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติตาม ความหมายของ ศรัทธาในพุทธศาสนา จึงแตกต่างจากศาสนาส่วนใหญ่ในโลก และมิได้มีความหมายเพียงว่า ความเชื่อ หากปรากฏอยู่ในหลายความหมายและหลายลักษณะ

“สัทธา” มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “สทฺธา” เป็นศัพท์สมาสระหว่างคำว่า “สทฺ” กับ “ธา” ศัพท์ “สทฺ” มาจากธาตุ “สท” แปลว่า ยินดี ชอบใจ เพลิดเพลิน ส่วน “ธา” เป็นตัวธาตุ แปลว่า “ทรง” ตั้ง รับ วาง เมื่อแปลตามพยัญชนะนี้ จึงแปลว่า ทรงไว้อย่างชอบใจ ตั้งไว้โดยชอบใจ รับไว้อย่างยินดี (หลวงเทพดรณานุศิษฐ์, 2518 หน้า 209-289)

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล (พระราชเวที (สมพงษ์ พรหมวิโส),. 2536 หน้า 127)

ในคัมภีร์อริยมรรคตถสังคหะให้ความหมายว่า “ความเชื่อ ความเลื่อมใสในกุศลธรรม” (วรรณสิทธิ ไวยะเสวี. 2527 หน้า 49)

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของ ศรัทธาในความหมายไว้ว่า “เป็นความเชื่อในเรื่องความสามารถของบุคคลสำคัญหรือผู้นำของสังคมในเรื่องของศาสนาทุกองค์ศาสนายกเว้นจากพระพุทธเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสาวกไม่มีความรู้พิสูจน์ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและอำนวยความสุขแก่สัตว์โลกเป็นที่พึงของตน ให้นับถือบูชาสิ่งนั้น (พุทธทาสภิกขุ. 2538 หน้า 7)

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวถึงความหมายของศรัทธาไว้ในหนังสือพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานของวิทยาศาสตร์ไว้ว่า ศรัทธาที่ถูกต้องมีลักษณะของศรัทธาได้จากจุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ วิมุตติ ความหลุดพ้น หรืออย่างที่เราเรียกปัจจุบันว่าอิสรภาพ และไม่ต้องขึ้นต่อองค์พระศาสดา ปัจจัยที่ส่งผลต่อไปจนถึง วิมุตติ เป็นจุดหมายบังคับ ให้ต้องมีปัญญาปัญญาที่เป็นตัวทำให้ถึงจุดหมายก็ด้วยอาศัย ศรัทธาเป็นจุดเริ่มหรือเป็นสื่อ นำให้เป็นในกระบวนการของการเข้าถึงความจริง ศรัทธาเป็นตัวเริ่มต้นนำเข้าสู่ปัญญา แล้วปัญญาก็เป็นตัวนำไปสู่วิมุตติปัจจัยสัมพันธ์อันนี้เป็นตัวกำหนดลักษณะของศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา เพราะทั้งสามอย่างนี้ต้องมีความสัมพันธ์กันไม่สามารถขาดอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ในแง่ของบุคคลทั่วไปที่ต้อง

อาศัยศรัทธาเป็นตัว เริ่มต้น เพื่อให้ถึงเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาก็ด้วยอาศัยความสัมพันธ์ของศรัทธากับปัญญาจึงจะมุ่งสู่เป้าหมายความสัมพันธ์ของศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา ศรัทธา จึงมีลักษณะเป็นสื่อไปสู่ปัญญากับความเป็นอิสระ (พระเทพเทวี (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต), 2535 หน้า 113-115)

สรุปได้ว่าสำคัญที่ทำให้เกิดความศรัทธาในพุทธศาสนาได้ เช่น มีความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ อันเป็นหลักยึดที่สำคัญของพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีเหตุมีผล และต้องมีปัญญาเป็นองค์ประกอบด้วยเสมอ ความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเชื่อว่า พระพุทธเจ้านั้นได้ตรัสรู้โดยพระองค์เอง ทรงตรัสหลักพระธรรมไว้เป็นความจริงทุกประการ และมีความเชื่อ ความเลื่อมใสในคุณของพระรัตนตรัย จึงเป็นผู้ที่มีศรัทธาที่ถูกต้อง จึงเรียกได้ว่าจะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และการมีความเชื่อในด้านศาสนานี้ก็สามารถปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาตามที่ตนนับถือนั้นๆ เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา มีการเวียนเทียนในวันสำคัญการทำบุญตักบาตร การไหว้พระ การสวดมนต์ การฟังธรรม การฟังบทสวดมนต์

แนวคิดเกี่ยวกับการสวดมนต์

การสวดมนต์เป็นการนำพระธรรมคำสอน สาระ หรือแก่น หรือหลักของพระพุทธศาสนามาสวดเพื่อก่อให้เกิดสติปัญญา สู่การปฏิบัติเพื่่อมุ่งหวังผลอันสูงสุดคือการดับทุกข์ของตนเองจึงจะได้ประโยชน์ การสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นประเพณีเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พิธีสวดมนต์เป็นธรรมเนียมประเพณีของชาวสุโขทัยที่พึงปฏิบัติกันทุกๆ วันพระ วันสำคัญทางศาสนา รวมถึงงานมงคลเฉลิมฉลองต่างๆ (ทัศนา จิรสิริธรรม, 2552)

ในสมัยอยุธยา การสวดมนต์มีความแตกต่างจากสมัยสุโขทัยโดยมีการผสมผสานด้านคติความเชื่อและการปฏิบัติระหว่างศาสนาพราหมณ์กับพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งปรากฏในรูปของพิธีกรรมเนื่องจากสมัยอยุธยามีสงครามอยู่บ่อยครั้งโดยศาสนาพราหมณ์จะมีพิธีสวดที่ส่งเสริมอำนาจบารมีของกษัตริย์ให้ดูน่าเกรงขาม ควรเคารพยกย่อง เช่น พระราชพิธีราชาภิเษกและพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ส่วนพระพุทธศาสนา นำเอาพุทธมนต์ในพระไตรปิฎกมาสวดเพื่อปลุกใจและสร้างความกล้าหาญในการสู้รบในสงครามแก่ประชาชน บางครั้งปรากฏในรูปของการปลุกเสกมนต์คาถา ส่วนพิธีสวดมนต์ในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์พบว่ามีความสอดคล้องกับคติความเชื่อกับพิธีสวดเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา ในรัชกาลที่ 2 มีการสังคายนาทสวดมนต์ แปลพระปริตรทั้งหลายออกเป็นภาษาไทย และผลจากการแปลทสวดเป็นภาษาไทย ทำให้ประชาชนรู้ความหมายบทสวดที่มีสาระและถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นคำสอนให้พิจารณาความจริงของชีวิตเพื่อให้เกิดสติใจอันนำไปสู่ความไม่ประมาทจากการสังคายนานี้ก่อให้เกิดประเพณีสวดมนต์แปลขึ้นเป็นครั้งแรก สวดทั้งคำบาลีและคำแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งต่อมาเป็นธรรมเนียมนิยมปฏิบัติต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (ทัศนา จิรสิริธรรม, 2552)

การสวดมนต์ เป็นพิธีกรรมที่มีในทุกศาสนา เวลาที่เราสวดมนต์จะรู้สึกผ่อนคลาย สงบมีสมาธิ เพราะใจจดจ่ออยู่กับบทสวดซึ่งมักจะเป็นคำที่มีความหมายดีๆ เป็นคำสอนที่ให้ข้อคิดกับชีวิตหรือก่อให้เกิดความศรัทธาในศาสนา เป็นการน้อมนำจิตใจให้ยึดเหนี่ยวกับสิ่งที่เป็นมงคล การสวดมนต์จึงมักจะถูกนำมาใช้ในการเยียวยาผู้ป่วยด้วย ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วยสวดมนต์เอง หรือจะสวดให้ผู้ป่วยฟัง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะสวดออกเสียงต่างๆ

ให้ได้ยินกันชัดๆ เพื่อช่วยให้เกิดสมาธิได้ดี เมื่อมีสมาธิจิตใจก็สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ลดความกลัว ความวิตกกังวล ต่างๆ ช่วยให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายที่รุมเร้าได้หรือแม้แต่ผู้ป่วยระยะสุดท้าย การได้ยินเสียงสวดมนต์ในขณะที่กำลังจะสิ้นใจ อาจช่วยให้ตายสงบและนำจิตไปสู่ภพภูมิที่ดีได้ (แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม, 2562 หน้า 18)

การสวด (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561 หน้า 480) คือการสาธยาย การท่อง และการเปล่งวาจากล่าวคำสรรเสริญพระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ซึ่งชาวพุทธถือว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ มีพลังเหนือจิตใจของมนุษย์ จะช่วยให้ประสบความสำเร็จตามความต้องการ และเป็นสิ่งที่ชาวพุทธควรพึงปฏิบัติ (เมตตานันโทภิกขุ, 2548 หน้า 9)

มนต์ ว่าโดยอรรถมีความหมายดังนี้คือ

1. พจนานุกรมสันสกฤต – อังกฤษ ฉบับของ M. Monier Williams (1995, p.786.) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คำพูดอันศักดิ์สิทธิ์ การสวดหรือบทเพลงแห่งการสวดพระเวท หรือ รูปแบบที่เกี่ยวกับการบูชาัญ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระเวทที่บรรจบสวดมนต์ไว้ คือ ฤคเวท ยชุรเวท และ สามเวท”

2. พจนานุกรมสันสกฤต – อังกฤษ ของ Vaman Shivram Apte (1995 p. 564) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “บทเพลงสวดพระเวท หรือการสวดมนต์อันศักดิ์สิทธิ์, ถ้าเกี่ยวกับฉันท กาวย กลอน และม่งที่จะสาธยายด้วยเสียงอันดัง เรียกว่า ฤคเวท, ถ้าเป็นคำร้อยแก้วและพูดอยู่ในลำคอด้วยเสียงที่ต่ำ เรียกว่า ยชุรเวท, ถ้าเกี่ยวกับกลอนหรือกาวยเป็นลักษณะของการสวดมนต์ล้วนๆ เรียกว่า สามเวท

3. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2561 หน้า 324) ได้ให้ความหมายว่า คำที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์, คำสำหรับสวด, คำสำหรับเสกเป่า (มักใช้สำหรับศาสนาพราหมณ์)

การสวดมนต์แบบพุทธ หมายถึง การเปล่งวาจากล่าวคำสรรเสริญ พระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ซึ่งชาวพุทธถือว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์และมีพลังอำนาจอยู่เหนือจิตใจของมนุษย์และช่วยให้ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ และเป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ (เมตตานันโท ภิกขุ. 2548 หน้า 9-120) และในสมัยโบราณ การสวดมนต์ในพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อจดจำคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ขึ้นใจด้วยตัวเอง เพื่อเป็นการเผยแผ่พระธรรมคำสอน ต่อมาการสวดมนต์เป็นพิธีกรรม ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการป้องกัน รักษาให้บุคคลพ้นจากภัยอันตราย และให้ประสบความสำเร็จ มีความดีงามในชีวิต (สำนักพิมพ์เลี้ยงเสียง, 2551 หน้า 8)

การฟังบทสวดมนต์

Thomas & Rao (2016 pp. 4-8) ได้อธิบายว่า การฟังบทสวดมนต์เป็นการฟังวลีหรือบทสวดมนต์ซ้ำๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปล่อยวาง และบทสวดมนต์ที่นำมาใช้ก็มักจะเกี่ยวข้องในเรื่องของศาสนา ซึ่งบทสวดมนต์ดังกล่าวคือมีลักษณะน้ำเสียงค่อนข้างเรียบ ไม่เสียงดัง หรือเบาเกินไป เพื่อดึงความสนใจมายังขณะปัจจุบัน ซึ่งมีงานวิจัยของ Agency for Healthcare Research and Quality กล่าวว่า การฟังบทสวดมนต์เป็นการฝึกสมาธิโดยใช้บทสวดมนต์เป็นหลักและได้นำเทคนิคต่างๆ มาใช้ร่วมด้วย การฟังบทสวดมนต์หรือคำสวด เพื่อช่วยสร้างความใส่ใจและการผ่อนคลายให้เกิดขึ้นระหว่างการซึมซับความหมายจากเสียงบทสวดมนต์

การสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ เห็นว่าเป็นการกระทำสิ่งที่ดี แต่ต้องสวดหรือฟังด้วยความศรัทธา (ภาณี วงษ์เอก, 2558 หน้า 21) และเชื่อว่ามีคุณค่าทางด้านจิตใจจึงจะเกิดเป็นผลที่ดี การสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ ต้องมีจิตใจที่ตั้งมั่น เสียงสวดมนต์เป็นคลื่นเสียงแห่งบุญ แห่งความดี คือแสงสว่าง คือคลื่นแห่งการเยียวยา ทำให้เกิดคลื่นเสียงที่มีความสม่ำเสมอ เข้าไปกระตุ้นร่างกายให้เกิดการเยียวยา เมื่อหูของเราได้ยินเสียง บทสวด ก็จะส่งสัญญาณต่อไปยังศูนย์การได้ยินที่อยู่บริเวณสมองกลีบขมับ ก่อนส่งไปบริเวณก้านสมอง ซึ่งเมื่อได้รับคลื่นเสียงซ้ำๆ สม่ำเสมอประมาณ 15 นาที ก็จะหลั่งสารสื่อประสาทที่มีประโยชน์มากมาย อีกทั้งการได้ฟังบทสวดมนต์ ฟังซ้ำๆ ฟังบ่อยๆ ก็เป็นการเจริญปัญญาเปลี่ยนแปลงมนสิการไปในทางที่ดีงาม เกิดภูมิธรรมสูงขึ้น ถึงขั้นยกกระตบภพภูมิได้ในชาติปัจจุบัน ได้รู้สิ่งที่เคยไม่รู้ ได้ฟังสิ่งอันเป็นประโยชน์กับชีวิตและจิตวิญญาณทางตรง เป็นแสงสว่างแห่งปัญญาญาณ

ผู้ที่สวดมนต์มีโอกาสจะมีสุขภาพจิตดีมากกว่าผู้ที่ไม่สวดมนต์ โดยผู้ที่สวดมนต์เป็นประจำทุกวันหรือทุกสัปดาห์มีโอกาสที่จะมีสุขภาพจิตดี มากกว่าผู้ที่ไม่ได้สวดมนต์หรือสวดนาน ๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาการใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลักวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุ ของจิตติยา เนตรวงษ์ และรัชฎาพร ธีรารวรรณ (2562) ที่พบว่าการใช้โปรแกรม การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลักวิถีพุทธ ด้วยการสวดมนต์ให้พระตามคู่มือการใช้โปรแกรมทำให้ผู้สูงอายุมีจิตใจที่สบาย สงบ จิตใจมั่นคงเข้มแข็ง ส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุได้ (จิตติยา เนตรวงษ์ และรัชฎาพร ธีรารวรรณ, 2562) และจากการศึกษาประโยชน์ของการสวดมนต์ต่อภาวะความเจ็บปวดเรื้อรังของ Andersson (2008) ที่ศึกษาผู้ป่วยจำนวน 118 คน ที่มีภาวะเจ็บปวดเรื้อรัง ผลพบว่า การสวดมนต์มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับภาวะความเจ็บปวดเรื้อรัง ระดับคะแนนความกังวลและความซึมเศร้า อย่างมีนัยสำคัญนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ (Andersson, 2008) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการสวดมนต์นอกจากจะช่วยให้คนเราเกิดความสุขและความสบายใจแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้ผู้สวดมนต์มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นได้ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างการสวดมนต์ กับความสุข ความสบายใจและการมีสุขภาพจิตที่ดีนั้นมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

บุคคลใดบุคคลหนึ่งเผชิญปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากตัวบุคคลนั้นเองหรือเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อม โดยทั่วไปบุคคลนั้นก็จะพยายามปรับตัวสภาพที่เป็นปัญหาที่เขา กำลังเผชิญนั้น เพื่อให้สภาวะของความกดดัน ความเครียดความวุ่น วุ่นวายใจ หรือความกังวลใจค่อยๆ คลี่คลายลงจนกระทั่งหมดไป หากไม่สามารถจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไปได้ความกังวลใจก็ยังคงมีอยู่ต่อไป

และอาจจะมีผลกระทบให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียความสมดุลในตนเองเกิดความเคร่งเครียด วิตกกังวล สับสน ว้าวุ่นใจ และความคับข้องใจ ทำให้ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต (แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม, 2562 หน้า 40)

Coleman, James C, and Hammen (1981 p. 109) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการหรือด้านอารมณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอยู่ ส่วน Bernard ให้ความหมายของการปรับตัวว่าเป็นการที่บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับตนเองและโลกภายนอกได้อย่างดี ความพึงพอใจความแจ่มใสอย่างสูงสุด มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพสังคม มีความสามารถที่จะเผชิญและยอมรับความจริงของชีวิต

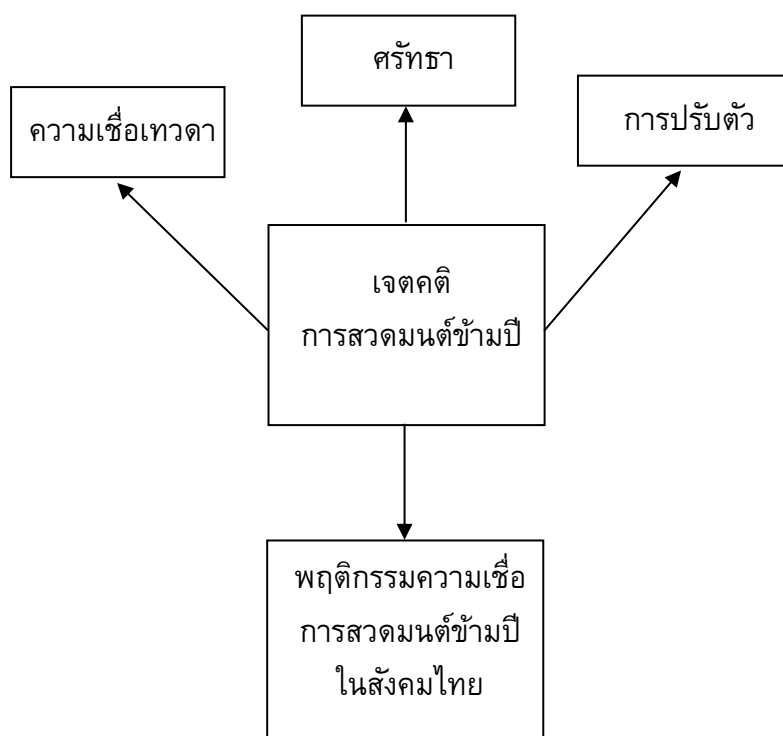
จากการทบทวนวรรณกรรมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้ทำการสรุปไว้ดังนี้

การสวดมนต์ เป็นกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา เป็นการนำพระธรรมคำสอน สาระ หรือแก่น หรือหลักของพระพุทธศาสนา มาสวด เพื่อก่อให้เกิดสติปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อบ่มง้วนผลอันสูงสุด คือการดับทุกข์ของตนเองจึงจะได้ประโยชน์ ขณะสวดมนต์ทำให้จิตใจจดจ่ออยู่กับเสียงสวด สมอจะปลอดโปร่ง ไม่คิดในเรื่องที่ทำให้เครียด จึงทำให้เกิดอารมณ์ผ่อนคลาย และเมื่อใจไม่ฟุ้งไปทีอื่นอยู่กับเสียงสวดมนต์จะทำให้เกิดสมาธิและเกิดความสงบอยู่กับบทสวดมนต์นั้น ๆ (สุภาพ หอมจิตร, 2554) เมื่อจิตเป็นสมาธิ ความสงบเยือกเย็นในจิตจะเกิดขึ้นและเกิดปัญญา เป็นการยกระดับจิตใจของผู้สวด ยิ่งถ้าผู้สวดมนต์รู้คำแปลและรู้ความหมาย จะทำให้ผู้สวดเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในการสวดมนต์มากขึ้น (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2552) และนำไปสู่การมีจิตที่สงบ นอกจากนี้ผู้ที่สวดจะเกิดกุศลหรือความสุขใจ การสวดมนต์ถือเป็นการสร้างความสุข ความเป็นสิริมงคล ภายในครอบครัว หากครอบครัวใดที่สวดมนต์เป็นประจำ ยิ่งทำให้ภายในครอบครัวมีความรักและมีความสุขมากขึ้น (สุภาพ หอมจิตร, 2554)

ช่วงวิกฤติสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) การประกาศปิดสถานประกอบการและสถานที่ทำงานในประเทศได้เกิดขึ้น จนไปถึงการปิดประเทศ ทำให้เกิดความเครียด มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย มีความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย และภาวะวิกฤตซึ่งแต่ละคนกำลังเผชิญอยู่ ความสามารถในการเผชิญกับปัญหา ความรู้สึกมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีของตนเอง ปรัชญาในการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ความหวัง และความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในสังคม บางรายที่มีแรงกดดันมาก ๆ และไม่สามารถปรับตัวได้ ก่อให้เกิดปัญหาทางจิตอาจทำร้ายตัวเองและผู้อื่นได้ จากข้อมูลการศึกษาที่ผ่านมาจึงอาจกล่าวได้ว่าการสวดมนต์ทำให้ผู้สวดมีสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งส่งผลต่อการมีสุขภาวะที่ดีของผู้สวดมนต์ด้วย

3. การวิเคราะห์

การสวดมนต์ข้ามปีด้วยบทพุทธมนต์เป็นบทที่มีอานุภาพ มีความขลัง ศักดิ์สิทธิ์ มีชัย ไร้อันตราย ผู้ศึกษาทำการสำรวจพฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทย ผู้สวดมนต์ส่วนใหญ่ขอพรให้ครอบครัวเป็นลำดับแรก ให้มีความสุข สุขภาพแข็งแรง มีอายุยืนนาน พุทธศาสนิกชนทุกกลุ่มวัยเชื่อว่าการสวดมนต์เป็นสิ่งที่ดีต้องสวดด้วยความศรัทธา และเชื่อว่ามีคุณค่าทางด้านจิตใจที่จะเกิดผลดีต่อตนเอง กับการพัฒนาจิตใจ และปัญญา วิเคราะห์บทสวดมนต์สำคัญในประเทศไทยในฐานะสัญลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างเป็นกรอบการวิเคราะห์ ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบการวิเคราะห์
ที่มา: ญัฐพงษ์ มะลิซ้อน (2565)

4. วิเคราะห์พฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทย

ความเชื่อเทวดาอาจเป็นเพราะผู้ร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปียังมีความเชื่อถือในพุทธานุภาพที่ช่วยคลายทุกข์ บารมีอันคุ้มครองให้เกิดความสุข และอัสถรรย์บันดาลที่ดลให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง จึงเป็นสิ่งร้อยรัดจิตใจของผู้คนไว้อย่างแน่นเหนียว เมื่อใดที่เกิดความสั่นไหวหรือทุกข์ร้อนในชีวิต ผู้ร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีมักใช้วิธีบนบานศาลกล่าวกับเทวดาที่ตนเคารพนับถือ เพื่อให้ได้สิ่งอันต้องประสงค์หรือเพื่อขจัดความทุกข์นั้น ครั้นเมื่อตนได้สิ่งอันประสงค์ ความเลื่อมในศรัทธาก็ยิ่งเพิ่มทวี จนทำให้พิธีสวดมนต์ข้ามปีเป็นศูนย์รวมจิตใจและที่ปักฝังของคนไทยทั่วทั้งประเทศ

การสวดมนต์ข้ามปีด้านศรัทธา ทำให้ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ ผู้ที่จะมาสวดมนต์ข้ามปีนั้นมีศรัทธาอยู่แล้ว พอมาเสริมพิธีกรรมด้วยบทมงคลสูตร (ป้องกันอันตราย เพิ่มสิริมงคลรับปีใหม่) บทโพชฌังคปริตร (หายจากโรคร้าย สุขภาพดีรับปีใหม่) บทพุทธชัยมงคลคาถา (ชนะอุปสรรคทั้งปวง พบความสำเร็จในปีใหม่) พิธีกรรมการสวดมนต์ข้ามปีจึงเป็นพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่ ไม่ใช่พิธีกรรมที่จะทำเล่นๆ เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ คนทำก็ศักดิ์สิทธิ์ ผู้เข้าร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีก็ศักดิ์สิทธิ์ เพราะฉะนั้นพระที่จะทำพิธีต้องถือศีลอย่างเคร่งครัด ต้องมีสมาธิมั่นคงต้องรู้ขบวนการขั้นตอนสวดมนต์ข้ามปีของบทสวดมนต์แต่ละบท

การปรับตัวของผู้สวดมนต์ข้ามปีที่ต้องเผชิญปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากผู้สวดมนต์ข้ามปีนั่นเองหรือเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อม โดยทั่วๆ ไปจะพยายามปรับตัวสภาพที่เป็นปัญหาที่เขา กำลังเผชิญนั้น เพื่อให้สภาวะของความกดดัน ความเครียด ความกังวลใจค่อยๆ คลี่คลายลงจนกระทั่งหมดไป หากไม่สามารถจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไปได้ และอาจจะมีผลกระทบให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียความ

สมดุลในตนเองเกิดความเคร่งเครียด วิตกกังวล ทำให้ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต ผู้เข้าร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีจะประยุกต์บทสวดมนต์นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต

เจตคติการสวดมนต์ข้ามปี คือความรู้สึภายในจิตใจของผู้ร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีของแต่ละคนและ ความรู้สึนี้จะส่งผลต่อไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรม ความรู้สึหรือเจตคติที่เกิดขึ้นสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้การเรียนรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยมของผู้สวดมนต์แต่ละบุคคลจะเป็นตัวก่อให้เกิดเจตคติต่าง ๆ กันไป ดังนั้น ผู้สวดมนต์ข้ามปีที่มีเจตคติที่ดีจะดูได้จากพฤติกรรมที่มีการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีเพื่อต้องการให้มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นในชีวิต

พฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทย เพราะเกิดความสั่นไหวหรือทุกข์ร้อนในชีวิตจาก วิกฤติโรคระบาดโควิด-19 ที่เกิดขึ้นทั่วโลกเป็นเวลานาน พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อถือนในพุทธานุภาพที่ช่วย คลายทุกข์ บารมีอันคุ้มครองให้เกิดความสุข และอัศจรรย์บันดาลที่ดลให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เพื่อขจัดความ ทุกข์นั้นทำให้ผู้ร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีมากขึ้นทุกปีเพราะเชื่อว่าอานิสงส์ในการสวดมนต์ข้ามปีด้วยบทพุทธมนต์ 9 บท ได้แก่ บทบูชาพระรัตนตรัย บทกราบพระรัตนตรัย นมัสการพระพุทธเจ้า สมาทานศีล 5 สรรเสริญคุณ พระรัตนตรัย (ให้อานิสงส์ในทุกๆ เรื่อง) มงคลสูตร (ป้องกันอันตราย เพิ่มสิริมงคลรับปีใหม่) โพชฌังคปริตร (หายจากโรคภัย สุขภาพดีรับปีใหม่) พุทธชัยมงคลคาถา (ชนะอุปสรรคทั้งปวง พบความสำเร็จในปีใหม่) บทแผ่ เมตตา ซึ่งทั้ง 9 บทสวดมนต์ล้วนเป็นบทที่มีอานุภาพ มีความขลัง ศักดิ์สิทธิ์ มีชัย ไร้อันตราย ผู้สวดมนต์ข้ามปี เชื่อในอานุภาพว่าเป็นสิ่งที่มีสิริมงคลป้องกันความวิบัติเพื่อได้สมบัติทั้งปวง เพื่อขจัดทุกข์ภัยโรคทั้งปวง ต้อง สวดด้วยความศรัทธาและเชื่อว่าจะเกิดผลดีต่อตนเอง ผู้สวดมนต์ส่วนใหญ่ขอพรให้ครอบครัวเป็นลำดับแรก ให้ มีความสุข สุขภาพแข็งแรง มีอายุยืนนาน ผู้สวดมนต์ข้ามปีส่วนใหญ่เห็นว่า ประโยชน์สำคัญที่ได้รับจากการ สวดมนต์ คือ การมีสติในขณะสวดมนต์ ทำให้จิตใจสงบและเป็นสุข และผู้สวดมนต์ข้ามปีนำประโยชน์จากการ สวดมนต์ข้ามปีมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม การสวดมนต์ข้ามปีจึงเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับ พุทธศาสนิกชนในสังคมไทย แต่การสวดมนต์และขอพรเพียงอย่างเดียวไม่ช่วยให้สำเร็จได้ หากต้องลงมือ กระทำด้วย

5. บทสรุป

ผลการศึกษาพฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทย พบว่า ผู้สวดมนต์ข้ามปีมีเจตคติที่ดี ต่อการสวดมนต์ เชื่อว่าการสวดมนต์ข้ามปีเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและมีคุณค่าทางจิตใจของผู้สวดและทำให้เกิด อานิสงส์แก่ตนเองได้ โดยการสวดมนต์ข้ามปีที่สวดด้วยความศรัทธา จะทำให้จิตใจจดจ่อ เกิดสมาธิและมีสติ ใคร่ครวญในสิ่งที่ได้กระทำอย่างมีเหตุผลและเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับการศึกษาประสบการณ์การสวดมนต์ ของผู้ป่วยมะเร็งโดยเป็นการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาของเยาวรัตน์ มัชฌิม และคณะ (2562) ที่พบว่าการ สวดมนต์เป็นการปฏิบัติภายใต้ความเชื่อและความศรัทธา ผลการสวดมนต์ช่วยส่งเสริมการนอนหลับทำให้ จิตใจสงบเป็นสมาธิ ทำให้คิดดีคิดทางบวก และทำให้ชีวิตมีพลังไม่ท้อแท้และเกิดความสุขทางใจได้ นอกจากนี้ มีงานวิจัยต่างประเทศ เช่น งานวิจัยของประเทศเวลส์ ปี 2008 ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสวด มนต์กับความสุขของนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 131 คน ผลพบว่า การสวดมนต์มีความสัมพันธ์กับความสุข โดยความถี่ของการสวดมนต์มีความสัมพันธ์กับความสุขในทิศทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Robbins et

al., 2008) และงานวิจัยของ Maltby et al., 2008 ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสวดมนต์กับความสุขเชิงอัตวิสัย โดยใช้แนวคิดการเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม (cognitive-behavioral framework) ในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 173 คน ผลการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา การฝึกสมาธิ ประสบการณ์การสวดมนต์ ล้วนมีความสัมพันธ์กับความสุขเชิงอัตวิสัย โดยเฉพาะการฝึกสมาธิ ประสบการณ์การสวดมนต์ ความถี่ของการสวดมนต์ เป็นตัวแปรที่ส่งผลโดยตรง (unique variance) ต่อตัวแปรความสุขเชิงอัตวิสัย (Maltby et al., 2008) เป็นต้น ผลวิจัยดังกล่าวช่วยสนับสนุนข้อค้นพบจากการวิเคราะห์การสวดมนต์ข้ามปี เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ผู้สวดเกิดสบายใจและมีความสุขได้เป็นอย่างดี การสวดมนต์ข้ามปีถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม และเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้กับลูกหลานให้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพราะการสวดมนต์จะทำให้เจริญสติทำให้จิตเกิดสมาธิจิตใจสงบเป็นสุข ผู้สวดมนต์ข้ามปีได้รับอานิสงส์ โดยที่ตนมีจิตโน้มไปในพระรัตนตรัย เกิดอนุสติในพระรัตนตรัย มีศรัทธา รักษาศีล เกิดปัญญา นำตนสู่วิถีพุทธวิถีไทยได้มากขึ้น

ด้วยเหตุนี้เองการสวดมนต์ข้ามปีจึงเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่น่าสนใจในวันขึ้นปีใหม่เพราะ ผู้ที่สวดมนต์มีโอกาที่จะเกิดความสุขความสบายใจ และมีสุขภาพจิตที่ดีมากกว่าการไม่สวดมนต์ ซึ่งการสวดมนต์นั้นควรสวดเป็นประจำและทำให้เป็นกิจวัตรจนเกิดความเคยชิน เหมาะสำหรับทุกกลุ่มวัยและเหมาะสมสำหรับทั้งผู้มีปัญหา และไม่มีปัญหาในการดำรงชีวิต ซึ่งผู้ที่สนใจอาจทดลองนำการสวดมนต์ไปใช้ในวิถีประจำวัน ซึ่งอาจจะทำให้ได้รับประโยชน์หรืออานิสงส์ดังที่กล่าวแล้วเช่นเดียวกัน

6. ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุป พบว่า พฤติกรรมความเชื่อการสวดมนต์ข้ามปีในสังคมไทยนั้นเป็นสิ่งที่เสริมสิริมงคลให้แก่ชีวิต ไม่มีพิษมีภัยต่อผู้ที่ต้องการหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจแล้วยังเป็นการทำความดี ละเว้นความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใสเป็นหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนามีอิทธิพลครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุกๆ ด้าน ดังนั้นการสวดมนต์มีผลต่อชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนในด้านจรรโลงจิตใจแล้วเป็นการบำรุงรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาสของพุทธศาสนิกชนทุกท่านในการทำบุญกุศลด้วย ผู้สวดมนต์ข้ามปีมีโอกาสที่จะเกิดความสุข ความสบายใจ และมีสุขภาพจิตที่ดีมากกว่าผู้ที่ไม่สวด การสวดมนต์ข้ามปีจึงถือเป็นกิจกรรมทางเลือกแนะนำที่พุทธศาสนิกชนสามารถทำได้ที่บ้าน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เหมาะสำหรับทุกกลุ่มวัย และเหมาะสมสำหรับทั้งผู้มีปัญหา และไม่มีปัญหาในการดำรงชีวิต ตลอดจนจนประโยชน์และอานิสงส์จากการสวดมนต์รวมถึงการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ที่สวดมนต์เป็นประจำ ดังนั้นควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนั่งสวดมนต์ทุกวันตอนเย็น เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ธรรมะขัดเกลาจิตใจ และนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติให้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิต ให้เกิดการแข่งขันทำความดี และที่สำคัญมีการส่งเสริมการสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งจะเป็นการช่วยลดอุบัติเหตุ ลดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน อันจะเป็นมูลเหตุทำให้สังคมมีสันติสุขไม่เบียดเบียนเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน และยึดถือระบบคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เปิดเผย โปร่งใส ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนประพฤติตนเป็นพลเมืองที่ดีร่วมกันพัฒนาประเทศให้น่าอยู่คู่คุณธรรม

บรรณานุกรม

- กมลาค ภูวนาธิพงษ์, อำนาจ บัวศิริ, อัครนันท์ อริยศรีพงษ์, อมลณัฐ กันทะสัก และมนัสนันท์ ประภัสสรพิทยา. (2561). **โครงการสุขชีวีวิถีพุทธในชุมชนเมือง ยุค 4.0: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้าน วัด โรงเรียน**. ทนุวิจัยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กรมวิชาการ. (2511). **สัตกฤต-ไทย-อังกฤษ อภิธาน**. พระนคร: ครูสภา.
- จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี. (2552). **ตำนานบทธมมุต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- จิตติยา เนตรวงษ์, และรัชฎาพร ธีรารวรรณ. (2562). การใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลักวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุ. **วารสารวิทยาลัยราชสุดาเพื่อการวิจัยและพัฒนาคนพิการ**, 15(1), 50-62.
- ทัศนาศ จิรสิริธรรม. (2552). **ศึกษาการสวดมนต์แปลเพื่อการบรรเทาทุกข์ทางใจ: กรณีศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการอยู่เย็นเป็นสุขพันทุกข์ร่วมกัน ณ เสถียรธรรมสถาน**. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเสริฐ บุญตา. (2547). **พาหุงการแผ่เมตตาของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ ฯ.
- พระครูศรีโสธรคณารักษ์. (2562). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามโครงการสวดมนต์ข้ามปีของประชาชนในจังหวัดยโสธร. **วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, 5(2), 466-481.
- พระครูสุตธรรมมาภรณ์ ดร., พระมหาพวน ขนติธโร (สีติ). (2560). **การวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธรูปสำคัญกับการพัฒนาจิตใจและปัญญาในสังคมไทย**. ทนุวิจัย มหาวิทยาลัย-มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร.
- พระเทพเวที (ประยุตต์ ปยุตโต). (2535). **พระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานของวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). **เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- พระราชเวที (สมพงษ์ พรหมวิโส). (2536). **บรรณานุกรม สัททวิเสสวิคคหะ**. กรุงเทพมหานคร : ประดิพัทธ์.
- พระสมุทรสุรพงษ์ ปญาโณ (สีบุญ). (2560). **ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรงกรณีศึกษา: อำเภอสระบุรีเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ**. พุทธศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอัครคังสเถระ. (2545) **สัททนิธิตาตุมาลา คัมภีร์หลักบาลีไวยากรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์.
- พินิจ รัตนกุล. (2548). **สวดมนต์ สมาธิ วิปัสสนา รักษาโรคได้**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พุทธทาสภิกขุ. (2538). **ชุมนุมข้อคิดอิสระ พุทธทาสภิกขุ**, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

- ภาณี วงษ์เอก. (2558). **ประชากรสามกลุ่มวัยได้อะไรจากการสวดมนต์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ เดือนตุลาคม จำกัด.
- เมตตานันโทภิกขุ. (2548). **ธรรมะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ที. เอ็น. พี. พรินต์ติ้ง จำกัด.
- แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม. (2562). **ผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน**. พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย-มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เยาวรัตน์ มัชฌิม, วราภรณ์ คงสุวรรณ, และตติกร นิลมานัต. (2562). **ประสบการณ์การสวดมนต์ของผู้ป่วยมะเร็ง: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา**. วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์, 36(3), 23-35.
- รศรินทร์ เกรย์, ภาณี วงษ์เอก, เจตพล แสงกล้า และณัฐจิรา ทองเจริญพงศ์. (2558). **การสวดมนต์ การสวดมนต์ข้ามปี และความสุขของพุทธศาสนิกชนไทย**. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรรณลลิตี ไวทยะเสวี. (2527). **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒ เจตสิกสังคหวิภาค**. กรุงเทพมหานคร: ธเนศวรการพิมพ์.
- สมเด็จพระพุทธปาจารย์ พรหมรังสี. (ม.ป.ป.). **อมตะธรรม: ประวัติการสวดมนต์**. สืบค้น 20 ธันวาคม 2565, จาก www.kanlayantam.com/sara/sara/64.html.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สมพร กันทรดุสิต เจริญชัยศรี. (2552). **กลไกของการปฏิบัติสมาธิ**. สืบค้น 20 ธันวาคม 2565, จาก http://thaicamdb.info/article_doc.php?article=41
- สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่. (2551). **สวดมนต์ทำวัตรแปล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่ เพียรเพื่อพระพุทธศาสนา.
- สุภาพ หอมจิตร (2554). **สวดมนต์อันสืบสืบทอดจักรวาล**. กรุงเทพฯ: เสียงเชียงใหม่.
- หลวงเทพธรรมานุศิษย์. (2518). **ธาตุปฏิบัติปฎิภา**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Andersson, G. (2008). **Chronic pain and praying to a higher power: useful or useless?**. Journal of religion and health, 47(2), 176-187.
- Apte, Vaman Shivram. (1995). **The Practical Sanskrit- English Dictionary**, (New Delhi: Motilal Babarsidass.
- Coleman, James C, and Hammen. (1981). **Abnormal Psychology and Modern Life**. New York: Bombay, 1981.
- Maltby, J., Lewis, C. A., & Day, L. (2008). **Prayer and subjective well-being: The application of a cognitive-behavioural framework**. Mental Health, Religion and Culture, 11(1), 119-129.

- Robbins, M., Francis, L. J., & Edwards, B. (2008). **Prayer, personality and happiness: A study among undergraduate students in Wales.** *Mental Health, Religion and Culture*, 11(1), 93-99.
- Seligman, M.E.P.; Walker, E.F.; Rosenhan, D.L., (2001). **Abnormal psychology** (4th ed.). New York: W.W. Norton & Company.
- Spielberger, C.D., (1966). **Theory and Research on Anxiety**, in *Anxiety and Behavior*, New York: Academic Press.
- Thomas, S., & Rao, S. L. (2016). “**Effect of Gayatri mantra meditation on meditation naïve subjects: an eeg and fMRI study**”. *The international journal of indian psychology*, 3(2) (2016): 14 – 18.
- William, M monier. (1995). **A Dictionary English and Sanakit**, New Delhi: Motital Banarsidass.